

Da bi ga bili zidali na razvalinah starodavnega nunskega samostana, to je komaj verjetno; o tem je dvomil tudi Valvazor. Kot prve lastnike naš slavni kronista imenuje grofa Viljema Selškega in Breškega in njegovo blaženo soprugo Hemo, ktera poslednja se je po žalostnem vsmrtenji svojih dveh sinov po puntarskih rudokopih odpovedala svetu, ustanovila Krško škofijo, ter okrog leta 1072. odstopila last Mokronoške grajšine imenovanemu škofijstvu. Okoli leta 1437. si je v vojski med Celjani in Kranjci prisvojil ta grad Ivan Vitović; po sklenjenem miru pa so postali lastniki zopet Krški škofje. Leta 1515. so puntarski kmetje grad skoro popolnoma razdjali in pokončali. Leta 1616. (ta čas je bil Krški škof Jan. Jakob pl. Lamberg) si je menda kupil grad neki Mahorčič; za njim pl. Šernburg, od njega pa ga je prevzel pl. Kajzel, čegar vdova, Marija Marjeta, ga je o Valvazorjevem času tudi v lasti imela. Kdo so bili poznejši posestniki, ne vem povedati. Valvazor I., ki je ljubil čast svoje domovine čez vse, nam je umrl; Valvazor II. pa, ki bi nam take reči natančno preiskoval in popisoval, se še ni rodil.

Z Žalostne gore gredé sem ogledoval še zeleno gričevje, ki se dviguje v ozadji grada ter zakriva vhoda proti Trebelnem in Škocjanu; pomudil sem se tudi nekoliko pri farovžu in razveseljeval se nad mičnim cvečim vrtecem, ki ga obdaja. Prisedšemu zopet nazaj na gostoljubni dom treba bilo mi je pa misliti že tudi na odhod, kajti hotel sem biti zvečer že v Ljubljani. Dobro obložena miza mi je ponujala opoldan obilo okusne hrane; al kedar se človeku mudí, zlasti če že vpreženi voz pred hišo čaka, takrat se še želodec nenavadno in vse drugače obnaša. Poslovil sem se toraj kmalu prav težkega srca in odšel zopet po strmem klancu iz Mokronoga, pač ne mislé, da bodo po malo tednih hudi potresi stanovnikom Mokronoškim prizadjali toliko britkih skrbi. Urna vožnja po gričastem svetu me kmalu pripelje do imenitne cinkove fabrike gosp. Ludovika Kušela, ktera je postavljena v kotlu samotne doline. Rad se bi bil tù zahvalil gosp. ravnatelju za one lepe eksemplare cinkove rude, ktere mi je predlanskim za mineralno zbirko naše Železniške šole darovati blagovolil; al zeló sem moral hiteti naprej.

Po samotnem potu dospeva z voznikom vrh strmega klanca v okolico Št. Janško; farna vas stojí tù prav prijazno v sredi gričnatih polján. Kmalu naprej vkrenila se je pot na levo v dolgo samotno dolino, ter pospenjati se jela po dolgem in strmem klancu čez Brúnik. Pod prijazno cerkvico sv. treh kraljev, ko sem ravno nameraval voznika svojega domú poslati, da ne trpinči uboge živine po tolikih bregovih, privozi priljuden človek za menoj in me vabi k sebi na voz. Ker voziti se je navadno bolj prijetno kot hoditi, sem rad sprejel prijazno ponudbo; naglo se odpeljeva naprej. Še bolj strmo, kot dozda, je šla cesta po uni strani v Savsko dolino navzdol; miloval sem res uboga živinčeta, ki morajo le todi služiti z vožnjo sebi živež, gospodarjem pa pičle grošiče.

Čem bliže smo bili ravnini, tem bolj se nam je kazala hrvaška železnica in prijazna štajarska zemlja ukraj Save; na tej strani pa me je pogled na zale Radeče posebno razveseljeval.

Prej ko sem mislil, bili smo v ravnini na gladki cesti, ki pelje od Krškega za Savo gori vèn. Zdajci smo bili v Radečah. Imenoval sem ravnokar ta trg „zali“ trg; ponavljam to besedo še enkrat. Vsaj meni se tako dopada, da ga štejem med kraje, kjer bi se človek koj lahko vdomačil. Pred 22 leti sem ga videl vprvič, pa že takrat se mi je bil toliko priljubil, da sem vselej nekako vesel, kedar me pripelje moja pot v ta trg. Stojč

na desnem strmem obrežji ponosne Save ter pod visoko kamnito goro ima on dovolj znamenito preteklost. Izrastel je iz starega rimljanskega selišča „Praetorium Labitorum“, ki je stalo ob cesti, peljajoči iz Ogleja v Sisek. Nekdanji grad nad trgom, čegar zarujovele in žalujoče škrbinaste razvaline memogredočim pridigujejo svoj „memento mori“, bil je sezidan po nekem sorodniku slavnih Ostrovrharjev, ki se je zval plemič Radeški. Kdaj prav se je to zgodilo, ni natančno znano; leta 1206. ga je imel v lasti Robert Radeški, ob Valvazorjevem času pa Daniel Mordaks. Posestnik pa že takrat ni več bival v njem, in brž ko ne je potem počasi razpadel. Lutrova vera je morala imeti o svojem času v Radečah mnogo privrženecov. Že leta 1574. je neki Jurij Kočverčič oznanoval tù novo vero; pozneje je bil tudi znani Primož Trubar nekoliko časa v Radečah za „protestantovskega pridigarja“, dokler ni poslednjič ostra postava njemu in enakim možém posvetila pot iz dežele slovenske in države avstrijske. Radeče imajo mnogo lepih hiš, trgu se vidi na obrazu, da stanovniki zeló gledajo na njegovo snago. Škoda, da je lega farne cerkve nekako nepripravna; da pa je Radečanom vendar mar za kinč veže Božje, spričuje dobro vbrano zvonilo. — Akoravno se mi je zeló naprej mudilo, sem se vendar malo oglasil pri dobrem starem znancu in pobratimu A., s katerim sva ob za-me srečnejših časih mnogokrat skupaj sedela pri gostoljubni mizi prespoštovanega bivšega gosp. dekana F. K. v St. L. Ker je bilo potovanje moje vojaško-natančno odmerjeno, za prihod do železnice pa čas že tudi pičel, moral sem kmalu zapustiti predragega prijatelja, ki me je prijazno spremil do Zidanega mosta. Cesta pelje iz Radeč pod navpično skalnato steno, in se prestavi ne daleč nad trgom po brodu na Štajarsko stran. Snuje se že zdavno, da bi se tudi tù, kakor v Krškem, zvezali obrežji — Kranjsko in Štajarsko — po mostu. To bi bilo pač pripravno za popotnika na vsako stran; naglo bi se namreč vselej lahko prišlo naprej, živina pa bi bila tudi rešena dveh hudih klancev. Med prijetnimi pogovori prideva s prijatlom kmalu na Zidani most; ker pa „krompirjevca“ (tako namreč nekteri „mešani vlak“ šaljivo imenujejo) še ni bilo tù, sedla sva še k kozarcu dobre kapljice. Kmalu vendar pripiha hlacon in v družbi visokocenjenega gosp. grofa Barbo-ta in gosp. profesorja dr. Kreka, ki sta ravno popotvala k letnemu zboru slov. Matice, se peljem v Ljubljano. Drugi dan zasedem voz gorenske železnice, ki me pelje v Loko, odkodar sem pozno ponoči došel pod krilo domače strehe, in odkodar Ti, mili prijatelj, v sladkem spominu na desetdnevno zanimivo potovanje pošilja srčen pozdrav

Ves Tvoj

Josip L. Železodolski.

Slovstvo slovensko.

Matične knjige in zemljovidi.

Izmed vseh društev, ki se trudijo za probud, omiko in izoliko kterege koli naroda, gotovo so najvažniša in najblaža slovstvena društva. Danes nam ni namen govoriti o tem izreku, niti naštevati društev, ki delajo za duševni razvitek našega slovenskega naroda. Spregovoriti hočemo le o „slovenski Matici“, ki ravnokar svojim udom razpošilja dve krasni knjigi, in sicer: Pokornijevo „živalstvo“ s 490 podobami v Franc Erjavčevi prestavi in Pokorn. „rastlinstvo“ s 350 podobami v Iv. Tušekovem prevodu, vrh tega pa še tri lepe zemljovide: Afriko, Avstralijo in evropsko Rusijo. — Kar se tiče Rusije, moremo zagotoviti g. Cigale-tu, da profesor Makušev, ki je nedavno bil iz

Rusije v Ljubljani in je ogledaval ta zemljovid, je o imenih krajev itd. izrekel polno svoje zadovoljstvo.

Njim, ki še niso udje Matice slovenske in nimajo v živem spominu njenih poročil in naznanil, utegne vstreženo in zanimivo biti, ako jim pri tej priliki povemo, koliko zlata vrednih knjig, ki brez nje še dolgo dolgo ne bi bile zagledale belega dne, je spravila na svetlo. Z všteti ravno razposlanimi deli dala je na svetlo 25 knjig, ki so podlaga vsemu učenemu slovstvu slovenskemu, in pa 9 ličnih zemljovidov.

Izmed Matičnih knjig so: 4 narodni koledarji, sklenjeni z „Letopisom“, 3 „Letopisi“ brez koledarske tvarine; 1 zgodovinska knjiga (Zgodovina slovenskega národa); — 4 zemljopisne in statistične knjige (Vojvodstvo Kranjsko, vojvodstvo Koroško in slovenski Štajer I. in III. snopič); 1 slovnično knjigo (slovnica českega jezika); 1 podučno knjigo (olikani Slovenec); 2 pesniški knjigi (Vodnik in Koseski); 2 telovadni knjigi; 7 naravoslovskih knjig (Felökerjevo rudnoslovje, Rosmaesslerjeve „štiri letne čase“, Schoedlerjevo fiziko, astronomijo, kemijo, mineralogijo in geognozijo, pa Pokornijevo „živalstvo“ in „rastlinstvo“.

Zemljovidi, doslé izdani, so: Poluti, Evropa, Avstrija, Azija, severna Amerika, južna Amerika, Afrika, Avstralija in evropska Rusija. V delu so pa še trije zemljovidi, in sicer: Nemčija, Italija in evropska Turčija.

V kratkem bomo toraj imeli 12 zemljovidov; še toliko — in ponašati se bomo smeli s prekrasnim atlantom, kakoršnega še nimajo vsi Slovani, in ki ne bode le v šolah pospeševal zemljopisje slovensko, ampak gotovo tudi vstrežal vsem Slovencem.

Komur je znan trud, sklenjen z izdavanjem knjig, ta se bode, ako sodi nepristransko, čudil Matici, da je v sedmih letih toliko pospešila naše slovstvo, zlasti če mu povemo, da se je vse to včinilo s 23.760 gold. Res, velika je dosle bila Matična delavnost, a nič manjša njena varčnost. Po takem tedaj zasluži, da jo podpira vsak, komur srce bije za národ slovenski, za pospeh slovenskega slovstva in omiko naroda našega. Podpora Matici pa je mogoča na dvojno stran: s pristopom temu društvu in z majhnim denarnim doneskom vsako leto, komur ni moč stopiti v vrsto ustanovnikov, in pa s spisovanjem koristnih, narodu našemu potrebnih knjig. V tem oziru imamo Slovenci še obširno polje pred seboj, ki ga je obdelovati treba. Matica je častno dozdej spolnila svojo nalogo, in pričakovati moremo, da jo spolnuje tudi vprihodnje.

Znanstvene stvari.

Poročilo

o XXV. skupščini Matičinega odbora

9. julija 1872.

(Dalje.)

4. Zdaj je prišla na vrsto obravnava o zadevah Matične tiskarnice. — Odsekov poročevalec gosp. A. Lésar je bral sledeče poročilo:

„Šlavni odbor! Pri XX. odborovi skupščini 9. februarja 1871. leta je predsednik g. dr. Costa stavil nasvèt: „Naj Matica vloží prošnjo za privoljenje lastne tiskarnice, ki bi Matici utegnila jako pomnožiti dohodke“. Odbor je soglasno pritrdil temu predlogu.

Izvrševaje ta sklep upravništvo koj 28. februarja 1871. leta vloží prošnjo za privoljenje tiskarnice.

C. k. deželna vlada z odpisom od 26. marcija 1871. leta, št. 2071, Matici prošeno privoljenje dá s pristavkom, da jej Matica, predno prične tiskati, vsled

§. 5. obrtne postave od 20, decembra 1859. leta v potrjenje imenuje opravnika, ki bode vodil tiskarnico.

Pred obravnavo tega privoljenja v XXI. odborovi skupščini 31. maja 1871. l. g. dr. Costa naznani odboru, da g. Blaznik Matici na prodaj ponuja svojo tiskarnico z vsem blagom, z vsemi svojimi založniškimi pravicami in hišo, ter odboru v pretres stavi tri vprašanja: a) ali je ali ne ugoden trenutek, da se Matica poprime svoje pridobljene pravice? — b) Ali se naj Matica z g. Blaznikom spusti v dogovor? — in c) ali si naj Matica napravi čisto novo tiskarnico. Da se važna ta stvar resno preudari, obveljal je nasvèt: „naj se po listkih voli odsek treh odbornikov, ki do prihodnje odborove seje pretrese vsa tri vprašanja in temeljito poroča odboru“. — Izvoljeni so bili v ta odsek gg. dr. Razlag, Vilhar in Lésar.

Pri XXII. odborovi skupščini 31. avgusta 1871. l. poročal je A. Lésar v imenu odseka, ki je stavil nasvèt: „Naj odbor izmed sebe voli odsek treh odbornikov, ki si smejo privzeti izvedencev, da po načelih, izrečenih po poročilu, izdelata popolen načrt o osnovi čisto nove tiskarnice v Matični hiši in vsled tega tudi hišne preuredbe, ugodne tiskarnici, ter poroča prihodnji odborovi skupščini“.

Ta nasvèt se je opiral na to, a) da je odsek soglasno pripoznal korist za Matico, ako si osnuje tiskarnico in b) na to, da si Matica ne more kupiti Blaznikove tiskarnice, ker nima toliko premoženja, kolikor je g. Blaznik cenil svojo tiskarnico; dolga pa ne kaže delati Matici.

Odbor brez vsega besedovanja soglasno pritrdi nasvetu in v ta odsek zopet voli gg. dr. Razlaga, Vilharja in Lésarja.

Doslé je vse gladko teklo in sklepalo se soglasno brez vsacega pomislika tako v odseku kakor v odboru. — Odkar je pa odsek pregledal bil Blaznikovo tiskarnico, ali prav za prav njene račune in računске sklepe, ki jih je Blaznik pod pogojo molčečnosti pokazal odseku, pričele so se opovire in rodili pomisliki zoper Matično tiskarnico.

V imenu tega odseka g. dr. Razlag pri XXIII. skupščini 2. novembra 1871. leta najprej poroča, da se odsek še ni odločil za noben nasvèt, ampak da je našel neke formalne pomisliske,*) ki morajo rešeni biti, predno mu je moč staviti svoje nasvete. Ti pomisliki so: ali ima Matični odbor po sedanjih pravilih pravico, en del Matične glavnice vložiti v tiskarno obrtnijo, ker 17. §. Matičnih pravil pravi: „Glavnica mora imeti tako varnost, kakoršne je po zakonu treba sirotinskemu imetku“. — Če odbor nima te pravice, treba bi bilo premeniti pravila. V tem slučaju pa nastane vprašanje: kdo sme v tem obziru preurediti pravila? — Po 8. §. f) ima občni zbor pravico preurediti pravila; po §. 19. pa imajo samo ustanovniki, ki so zložili glavnico — pravico skleniti, v kakošen za slovenski národ občnokoristen namen se obrne društven imetek, ako bi nehalo društvo; — odbor pa le tedaj, ako več ne bi bilo mogoče sklicati véliki zbor.

Ti pomisliki so v skupščini 2. nov. 1871. l. bili naznanjeni samo zato, da jih odborniki premišljajo in

*) Kako ves zmešan je dopisnik „Slov. Naroda“ (dr. Vošnjak) o poročilu Matične seje, kaže med družim prečitna laž, ki jo vsak bralec lahko z roko zagrabi, namreč da je dr. Bleiweis v odborovi seji interpeliral dr. Razlaga, „zakaj da on svoje pomisliske še le denes (!!!) pové, češ, da jih poprej ni imel“ (!!!). Dr. Bleiweis je za dr. Razlagove pomisliske že davno vedel; „denes“ mu jih dr. R. pa še povedati ni mogel, ker je dr. Bl. prvi govoril, tedaj nihče pred njim, kakor je unkrat v „Nar.“ sam povedal. — Kako zvijačno je v obče poročilo „Slov. Nar.“, to bodo bralci sami lahko sodili, ko beró pričujoči objektivni popis te obravnave. Vred.